

Барабаш А.Г., канд. юрид. наук, доцент
доцент кафедри публічного та приватного права
Суярко К. О., студентка юридичного факультету
групи АЮ-211

Національного університету «Чернігівська політехніка»

ПОНЯТТЯ НАДЗВИЧАЙНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Актуальність теми. На сьогоднішній день екологічна ситуація на території України дуже непроста. Проблеми виникають через нераціональне, неконтрольоване використання та знищення природних ресурсів. Такі дії можуть привести і до екологічної катастрофи. Ситуація значно ускладнюється внаслідок воєнних дій, які здійснює РФ проти України. Так, 6 червня 2023 року росія вчинила воєнний злочин і акт екоциду, а саме підрив Каховської гідроелектростанції. Масштаби катастрофи та її наслідки дуже складні як для людини, так і для флори та фауни країни [1].

Метою дослідження виступає поняття надзвичайної екологічної ситуації, класифікація надзвичайних екологічних ситуацій.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 65 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» надзвичайна екологічна ситуація – це надзвичайна ситуація, за якої на окремій місцевості сталися негативні зміни в навколишньому природному середовищі, що потребують застосування надзвичайних заходів з боку держави. Негативні зміни в навколишньому природному середовищі визначаються ч. 3 ст. 65 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» як «втрата, виснаження чи знищення окремих природних комплексів та ресурсів внаслідок надмірного забруднення навколишнього природного середовища, руйнівного впливу стихійних сил природи та інших факторів, які обмежують або виключають можливість життєдіяльності людини та провадження господарської діяльності в цих умовах» [2]. Аналогічне визначення надзвичайної екологічної ситуації та негативних змін у навколишньому

природному середовищі міститься у Законі України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації».

Внаслідок виникнення екологічних ситуацій на певній території може бути запроваджена зона надзвичайної екологічної ситуації. Є декілька підстав з настанням яких Президент України проголошує таку зону:

значне перевищення норми показників якості навколишнього середовища;

виникнення реальної загрози життю та здоров'ю великої кількості людей або заподіяння значної матеріальної шкоди юридичним, фізичним особам чи навколишньому природному середовищу внаслідок надмірного забруднення навколишнього природного середовища, руйнівного впливу стихійних сил природи чи інших факторів;

негативні зміни, що сталися в навколишньому природному середовищі на значній території і які неможливо усунути без застосування надзвичайних заходів з боку держави;

негативні зміни, що сталися в навколишньому природному середовищі, які суттєво обмежують або виключають можливість проживання населення і провадження господарської діяльності на відповідній території;

значне збільшення рівня захворюваності населення внаслідок негативних змін у навколишньому природному середовищі[3].

Характерними рисами, за якими можна відслідкувати погіршення стану навколишнього середовища, є радіоактивне, хімічне та фізичне забруднення повітряного басейну, поверхневих і підземних вод, руйнування та забруднення землі.

Аналізуючи надзвичайні екологічні ситуації за характером їх походження, можна виокремити: техногенного характеру (аварії на комунальних системах життєзабезпечення; аварії з викидом (загрозою) викиду сильнодіючих отруйних речовин, наявність у довкіллі шкідливих речовин понад гранично допустиму кількість та інше) та природного характеру (лісові та торф'яні пожежі, зливи, урагани, масова загибель диких

тварин та інші). Такі ситуації можуть виявитися катастрофою для території України та призвести до масштабних тяжких наслідків та втрати природних ресурсів. За рівнем небезпеки та вже наявних наслідків визначаються наступні екологічні ситуації: державного рівня, регіонального рівня, місцевого рівня, об'єктового рівня. Критерієм вказаної класифікації є територіальне поширення та обсяги ресурсів, що необхідні для ліквідації екологічної ситуації, кількість постраждалих людей та загальний розмір збитків.

Будь-яка дія, яку людина робить у навколишньому середовищі, може привести до негативних наслідків. Наслідки надзвичайних екологічних ситуацій слід класифікувати на незворотні, тривалі, довгострокові, тимчасові і суттєві наслідки. Такий поділ визначається на основі експертної оцінки, прогнозу або результатів модельних експериментів, що проводяться кваліфікованими експертами. Залежно від отриманих результатів, розробляється план реагування на виниклу конкретну надзвичайну екологічну ситуацію [4].

Характеризуючи види надзвичайних екологічних ситуацій необхідно звернути увагу на географічний та економічний стан України. Україна велика за площею держава. Значна частина території України – це рівнини, у південно-західній і південній частині України є гірські масиви. На сході України розташований Донецький кряж, для якого характерні терикони, кар'єри, відстійники. Південь України омивається Чорним і Азовським морем. Західна частина території нашої держави розташована в сейсмічно активній зоні. Зважаючи на вищесказане, можна припустити виникнення надзвичайних екологічних ситуацій природного характеру.

Досліджуючи екологію надзвичайних ситуацій, вчені вказують: «Україна – індустріально-аграрна країна зі складним комплексом галузей важкої, харчової, легкої промисловості, розвинутим багатогалузевим сільським господарством, великою будівельною індустрією, розвинутою транспортною мережею... Промисловість України характеризується складною всебічно

розвинутою галузевою структурою. Усього індустрія України нараховує біля 300 галузей» [5, с. 20]. Розвиток економічних відносин створює ризики виникнення надзвичайних екологічних ситуацій техногенного характеру.

Згідно ст. 16 Конституції України основним обов'язком держави є забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України. На наш погляд, запобігання надзвичайним екологічним ситуаціям і ліквідація їх шкідливих наслідків повинні бути одним із завдань органів державної влади та органів місцевого самоврядування в контексті виконання ними ст. 16 Конституції України.

Висновки. Поняття надзвичайної екологічної ситуації визначене законами України «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про зону надзвичайної екологічної ситуації». За характером походження надзвичайні екологічні ситуації можна класифікувати на техногенного та природного характеру. За рівнем небезпеки та наявними наслідками визначаються наступні види надзвичайних екологічних ситуацій: державного рівня, регіонального рівня, місцевого рівня, об'єктового рівня. Зважаючи на географічні особливості території України та її економічний розвиток, у нашій державі є високий ризик виникнення надзвичайних екологічних ситуацій. Органам державної влади та місцевого самоврядування особливу увагу треба приділяти моніторингу вже існуючих чи майбутніх екологічних чинників, що можуть спричинити настання надзвичайної екологічної ситуації.

Список використаних джерел

1. Каховська ГЕС. URL : <https://suspilne.media/culture/500257-каховська-ges-pro-istoriu-budivnictva-gidroelektrostaniciu-u-kino-ta-arhitekturu-novoi-каховки-foto/>
2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 року. № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

3. Про зону надзвичайної екологічної ситуації : Закон України від 13.07.2000 року. № 1908-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 42. Ст. 348.

4. Поняття надзвичайних екологічних ситуацій, їх ознаки та класифікація.
URL:https://pidru4niki.com/1785080355733/pravo/ponyattya_nadzvichaynih_ekologichnih_situatsiy_oznaki_klasifikatsiya

5. Екологія надзвичайних ситуацій: курс лекцій. Частина I. Видання друге виправлене та доповнене. Для здобувачів вищої освіти, які навчаються за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Екологічна безпека» /С.Р. Артем'єв, В.А. Андронов, А.І. Андронов та ін. НУЦЗУ, 2021. 146 с.